

N. Raos*

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada
Ksaverska cesta 2, p.p. 291
10 001 Zagreb

Propast "Prirode" – iliti sudbina domaćeg časopisa

Dok dva brodogradilišta, "Uljanik" i "3. maj", pune novinske stranice i televizijske minute (da ne kažem sate), jedna je vijest ostala nazapažena, nezabilježena. Kažem "nezabilježena" jer o njoj u medijima nisam čuo ni riječi. Saznao sam je, sasvim slučajno, iz nevezanog razgovora s kolegama: naš najstariji i sigurno najpoznatiji znanstveno-popularni časopis *Priroda* nije dobio potporu za sljedeću godinu, pa je tako silom ekonomske nužnosti prestao izlaziti.

Ta dva događaja naoko nemaju veze. Jer što ima brodogradnja s popularizacijom znanosti ili projektiranje brodova s izdavaštvom? Pa ipak ima. Kao prvo riječ je o tradiciji, s jedne strane brodogradnje, a s druge časopisa *Prirode* – koji je, eto, kontinuirano izlazio 107 godina. Njegovo izdavanje od 1911. godine nisu mogla prekinuti ni tri rata, ni propast četiriju država, a sada se morao ugasiti... Zašto?

Pa reći ću vam iz prve ruke, jer sam tom časopisu bio zapravo posljednji urednik, od 2006. do 2014. godine. Kažem "zapravo" jer poslije mene časopis nije više redovito izlazio iz meni posve jasnih razloga. No da počnem priču od početka.

Nakon što je urednik prije mene napustio svoje mjesto prorokujući propast časopisa, prihvatio sam se gotovo nasilu toga posla. Kažem to zato što uredničke poslove ne volim, draže mi je pisati nego se petljati s tuđim rukopisima, moljakati autore da nešto napišu, baviti se tehnikalijama, a posebice su mi mrski administrativni poslovi koji prate posao urednika. Dakle, da ne duljim, pristao sam uređivati časopis, no tako da budem njegov urednik, ali ne i njegov direktor. Drugim riječima, da se bavim oblikovanjem časopisa, izborom i doradivanjem materijala, ali ne i njegovom administracijom, a prije svega financiranjem. To su u upravi Hrvatskog prirodoslovnog društva (HPD) primili s olakšanjem, jer sam se bez ikakvog pritiska sa strane odrekao mogućnosti privatizacije časopisa. Je li to bila najbolja odluka, ni danas ne znam. No meni je posla bilo ionako previše, jer sam svaki mjesec trebao urediti 60 stranica časopisa. Jedino što nisam radio bila je lektura, korektura i prijelom. Usto sam pisao uvodnike, materijale za nekoliko rubrika, a kada je nedostajalo materijala za broj, sâm bih napisao još pokoji članak. Ukratko: jednu trećinu primljenih materijala morao sam potpuno preraditi (jer im je kvaliteta bila užasna), a trećinu sam napisati. Dakle, kad se pravo uzme, to je posao za dva čovjeka na punoj plaći.

I sve je išlo dobro dok jednoga dana nije uzmanjkalo novca. Što više, u rubrici za dodjelu sredstava nisu se smjeli ni prikazati troškovi uredničkog honorara, jer se po nečijem premudrom mišljenju tako pere novac ili se plaća nešto za što je već plaćeno. Što se mene tiče, nisam se dvoumio: da je to posao od dva sata tjedno,

mogao bih ga obavljati i gratis, no to je posao za barem dva, ako ne i četiri sata dnevno. I za to sam primao honorar, da budem otvoren do kraja, od 5000 kuna po broju. No i to je bilo previše.

S ekonomske strane sve je jasno. Ako se od gubitka po broju odbije moj honorar u bruto iznosu, bilanca je još uvijek negativna. Dakle, time što ću ja ili netko drugi uređivati *Prirodu* zabadava časopis se neće spasiti od bankrota. Postići će se samo to da će mu kvaliteta pasti, a time će izgubiti još više pretplatnika. S druge pak strane, budimo načisto s time da je *Priroda* amaterski list. Time ne mislim da u njemu pišu amateri u znanosti, nego amateri u novinarstvu. Članak ne treba biti napisan samo tako da bude stručno korektan nego i tako da ga čitatelj ima volju pročitati. Jer ako čitatelj izgubi svaku želju za čitanjem već kad vidi naslov, sasvim je svejedno što u članku piše (a ako u časopisu nema što pročitati, onda će – jasno je – otkazati pretplatu).

Tu dakle vrijedi isto što i za film. Može se snimiti film bez profesionalnih glumaca, ali se ne može snimiti film bez profesionalnog režisera. Na kraju, jednim amaterskim časopisom teško je konkurirati drugim znanstveno-popularnim časopisima, na visokoj profesionalnoj (žurnalističkoj) razini, koji su se u međuvremenu pojavili.

I sad tipično hrvatski: problem se ne rješava tamo gdje ga ima, nego tamo gdje ga nema. Jer, moram reći, uspio sam u uredništvu okupiti ponajbolje ljude (zahvaljujući prije svega kolegici s instituta dr. sc. Nevenki Kopjar), časopis je počeo dobivati sve više na kvaliteti i atraktivnosti, sve je radilo kao švicarski sat stremeći prema sve boljem i boljem... No onda je sve propalo zbog krivo donesene odluke s višeg mjesta (da urednike ne treba plaćati), a još više zbog krivo izabranog lijeka za probleme koji su mučili časopis (da se izabere novi urednik i novo uredništvo).

Problem nije bio, da se razumijemo, u meni. Ja nisam bio loš urednik i zbog mene časopis nije propao. Čak i da sam pristao raditi bez honorara, časopis se – kao što rekoh – ne bi spasio. Problem su bile financije. Trebalo je pronaći nove izvore financiranja, sponzore, nova tržišta i nov način prezentiranja časopisa (internetsko izdanje). Sve to nije učinjeno. Za najmanje šest uzroka zašto časopis ne ide,** pronađeno je samo jedno, sasvim neprikladno rješenje: da glavni urednik dade ostavku ili da pristane raditi zabadava.

I na kraju se dogodilo ono što se moralo dogoditi. Toga sam bio svjestan 2014. godine kada sam dao ostavku, a toga su bili svjesni i kolege koji su se zajedno sa mnom povukli iz uredništva. No kod nas malo tko misli unaprijed. Kako kod Uljanika, tako i kod *Prirode*.

* Dr. sc. Nenad Raos
e-pošta: raos@imi.hr

** To su: 1.) opća kriza tiskanih medija uslijed konkurencije elektroničkih izdanja, 2.) konkurencija drugih znanstveno-popularnih časopisa, 3.) neaktivnost Hrvatskog prirodoslovnog društva iz čega slijedi nepostojanje specifične čitateljske baze, 4.) distribucija časopisa poštom čime se povisuju troškovi, 5.) nemogućnost sustavne distribucije časopisa po školama i 6.) nepostojanje prihoda iz samostalne djelatnosti HPD-a kojima bi Društvo moglo podmiriti gubitke izdavanja časopisa.